

DOKLAD STAROENEOLITICKÉHO SÍDLIŠTĚ VE VYSOKÉM MÝTĚ-PRŮHONECH (OKR. ÚSTÍ NAD ORLICÍ)

David Vích – Michal B. Soukup

Vysokomýtsko a Litomyšlsko, nejvýchodnější výběžek nejúrodnější části východních Čech s ještě relativně příznivými přírodními podmínkami, vydává v posledních letech velice zajímavá svědectví o svých pravěkých dějinách a svém komunikačním významu jako spojnice mezi východními Čechami a jihozápadní Moravou. Mezi zjištěnými obdobími nechybí ani nepříliš četné, ale přesvědčivé nálezy pozdní doby kamenné (přehled Vích 2002a). Drtivá většina pravěkých nálezů však pochází z povrchové prospekce, která má vedle řady výhod (finanční nenáročnost, možnost plošné aplikace) také své zřetelné limity. O to více jsou důležité informace získané standardní exkavací intaktních archeologických situací.

Při východním okraji Vysokého Mýta na stejnojmenném katastrálním území zjistil jeden z autorů při povrchovém sběru dne 26. 10. 1998 vedle sekundárního výskytu vrcholně středověkých zlomků také dva atypické pravěké střepy. Lokalita pak pod označením Vysoké Mýto 23 pronikla i do archeologické literatury (Kalferst – Sigl – Vokolek 1999, 29).

Na počátku nového tisíciletí se širší prostor uvedené lokality stal plochou určenou k obytné zástavbě rodinnými domy pod označením Průhony. Součástí výstavby byl i archeologický dozor, na kterém se podílelo více institucí s oprávněním provádět archeologické výzkumy, mimo jiné Východočeské muzeum v Pardubicích a po vzniku odborného archeologického pracoviště a získání oprávnění ve druhé polovině r. 2005 pak i Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě. Na místě nově vznikajících několika desítek rodinných domů přinesla dvě staveniště archeologicky pozitivní zjištění.

První zjištění učinili zaměstnanci Východočeského muzea v Pardubicích (dále VČM; akce v terénu se zúčastnili M. Soukup a R. Sedláček) ve spolupráci s Regionálním muzeem ve Vysokém Mýtě v roce 2005 na parc. č. 4248/60 (obr. 2), rodinný dům č. p. 859/4 (manželé Koblasovi). Na ZM 1:10 000, listu 14-31-13, udávají polohu koordináty Z:J (287,36:002,80) po zaměření GPS a převedení na koordináty pomocí programu Unitrans. Základové vkopy zde narušily několik objektů, které byly následně zdokumentovány. Na obr. 4 je patrné půdorysné rozložení objektů tak, jak byly prozkoumány v trase základových rýh. V případě obj. č. 4 došlo k prokopání jedné z částí, která přesahovala mimo rýhu, ve snaze získat movité archeologické nálezy. Na obr. 4 jsou dále představeny řezy jednotlivými objekty tak, jak byly dokumentovány v terénu. Popis vrstev: 1 – šedá až šedohnědá hlinitá; 2 – žlutá jílovitá; 3 – černá hlinitá (silně ulehlá); 4 – šedá jílovitá.

Objekty č. 5–7 (a snad též obj. 2) lze považovat za jámy po kůlech, objekty 1 a 4 pouze za obecně sídlištní jámy bez určení a mělký objekt 3 ponecháváme zcela bez interpretace. Jedná se o nápadně vysokou koncentraci objektů na malém prostoru, proto další sledování jakýchkoliv terénních zásahů v tomto prostoru je v budoucnu naprostou nezbytností.

Z řezů ani výhozu se přes veškerou snahu nepodařilo získat žádný movitý archeologický materiál,

Obr. 1. Poloha lokality v rámci východních Čech

Obr. 2. Vysoké Mýto. Parc. č. 4248/60 (rodinný dům manželů Koblasových). Výřez z katastrální mapy s vyznačenou archeologicky pozitivní parcelou

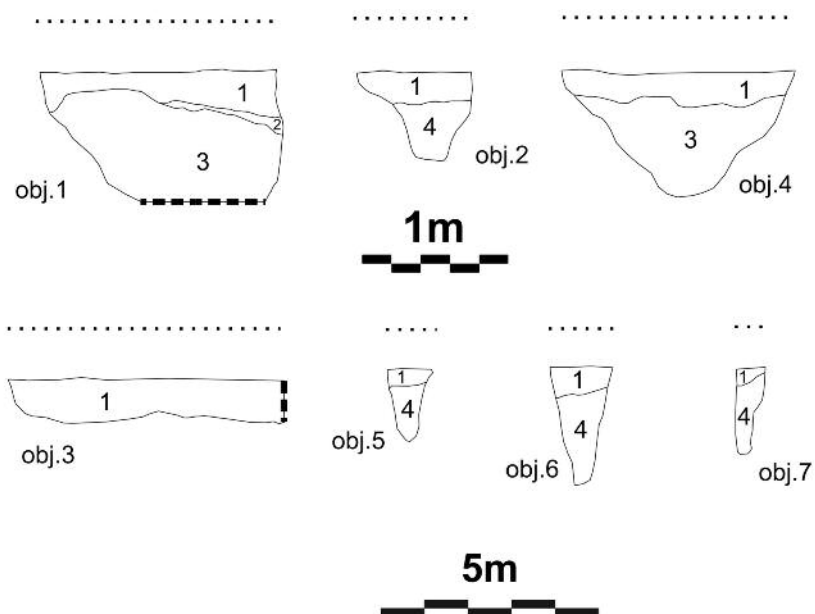

Obr. 3. Vysoké Mýto. Parc. č. 4128/195 (rodinný dům pana Duška). Výřez z katastrální mapy s vyznačenou archeologicky pozitivní parcelou

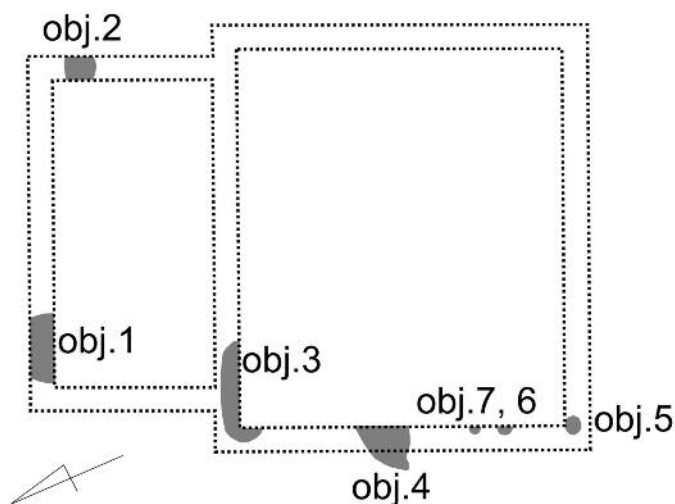
kteří by situaci datovali, pravěké stáří však vzhledem k podobě objektů i charakteru výplně považujeme za velmi pravděpodobné.

Situace, kdy zcela chybí archeologické movité nálezy ve výplni pravěkých objektů, se již několikrát podařilo na Litomyšlsku a Vysokomýtsku registrovat přímo při archeologických výzkumech, např. v cihelně v blízkém Osíku u Litomyšle (výzkum V. Vokolka, J. Hudce, T. Čurdy a M. Soukupa), v Litomyšli-„U Prokopa“ (k. ú. Záhrad – výzkum J. Němcové z Regionálního muzea v Litomyšli, ústní sdělení), zcela běžně se s ní setkáváme při povrchové prospekci (mimo jiné v relativní blízkosti sledované lokality naproti cihelně „Na Krétě“ napravo od staré silnice z Vysokého Mýta na Hrušovou). Možným příčinám tohoto jevu v regionu byla již pozornost věnována jinde (doklady mimoantropogenních událostí, špatná kvalita keramického materiálu, krátkodobá přítomnost člověka na lokalitě; Vích 2002b, 33). Navíc se zdá, že se jedná o relativně běžný jev, jak napovídají i sdělení kolegů ze širšího regionu Čech. Z poslední doby lze zmínit např. výzkum v Krupce u Teplíc (M. Soukup), kde z celkového počtu 350 objektů obsahovalo zcela miniaturní úlomky pravěké keramiky pouze několik z nich. Za zmínku nepochybně stojí terénní pozorování V. Vokolka v již zmiňovaném Osíku (výzkum M. Soukupa), kde se podařilo vyčlenit skupinu objektů téměř shodného tvaru a hloubky, které lze s velkou pravděpodobností interpretovat jako vývraty – nicméně při výzkumu byly zpočátku bez pochybností považovány za objekty kulturního původu.

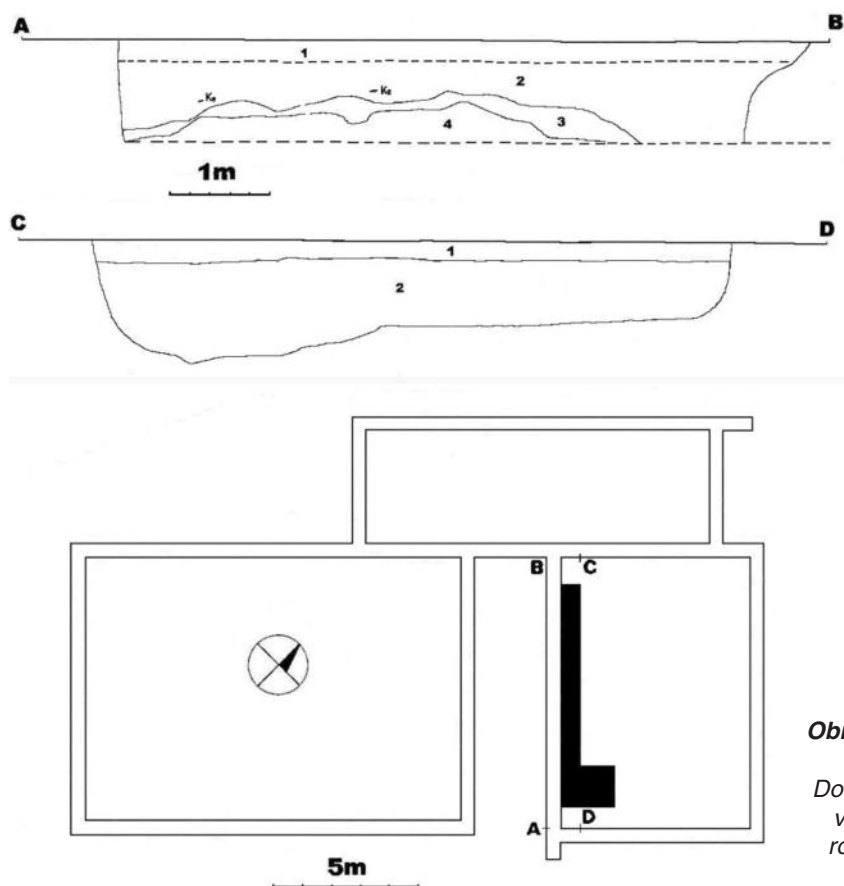
V souvislosti s výstavbou kolonie rodinných domků, jejíž součástí je i výše zmiňovaná parcela, došlo také k výstavbě kanalizace (asi 100 m severně). Tato byla dozorována pracovníky VČM v Pardubicích, avšak v její trase se nepodařilo zaznamenat jediný narušený objekt.

Obr. 4. Vysoké Mýto. Parc. č. 4248/60 (rodinný dům manželů Koblasových). Dokumentované řezy: obj. 1, 3 – jižní profil, obj. 2 – západní profil, obj. 4–7 východní profil; tečkovaně povrch ornice před zahájením stavby, čárkovaně odděleno nedokumentované pokračování výplně objektu v místě hranice základového vkopu (popis vrstev v textu). Dole: půdorysná situace rodinného domu. Tečkovaně vyznačen průběh základových rýh, šedě zachycené části půdorysů archeologických objektů č. 1–7

Ke druhému zjištění došlo také po řádném předchozím oznámení investora o plánovaném terénním zásahu dne 21. 7. 2007 na parc. č. 4128/195 (rodinný dům p. Duška, *obr. 3*), když pokus o zjištění přítomnosti archeologických situací na skryté ploše dopadl pro nedostatečnou skrývku neúspěšně. Na ZM 1:10 000, listu 14-31-13, udávají polohu koordináty Z:J (312,47:043,84) po zaměření GPS a převedení na koordináty pomocí programu Unitrans. Vzdálenost od předchozího pozitivního zjištění na parcele manželů Koblasových činí cca 480 m (měřeno za pomoci GPS), archeologická zjištění na obou parcelách tak spolu s největší pravděpodobností nesouvisí. Jeden ze základových vkopů prořal v celé délce velký objekt, který se na řezu projevoval vedle charakteristického tmavého zbarvení i drobnými hrudkami mazanice, uhlíky a atypickými pravěkými střípky. Dne 23. 7. byl řez za nepříznivých klimatických podmínek (velké sucho spojené s vysokými teplotami značně znesnadňující čitelnost jednotlivých vrstev) zdokumentován (*obr. 5*, řez A–B), dostatečně chronologicky určitelné nálezy se však získat nepodařilo. Neúspěšně také dopadlo pátrání po vybagrované výplni objektu vedené nadějí získat kýžené chronologicky průkazné nálezy. Na cílové deponii zeminy se totiž vybagrovaná zemina oproti tvrzení příslušných pracovníků neobjevila, dle věrohodných a částečně ověřených informací dalších osob skončila poněkud mimo plán stavby za účelem rekultivace staveniště u některého (nejen?) z okolních nově postavených rodinných domů, což je s ohledem na barvu půdy a tím i předpokládanou úrodnost celkem pochopitelné. V dalších úsecích základového výkopu již nebyly žádné narušené objekty zjištěny. Vzhledem k uvedeným klimatickým podmínkám nelze ale zcela vyloučit, že některé drobnější objekty unikly kvůli přeschnutí půdy pozornosti.

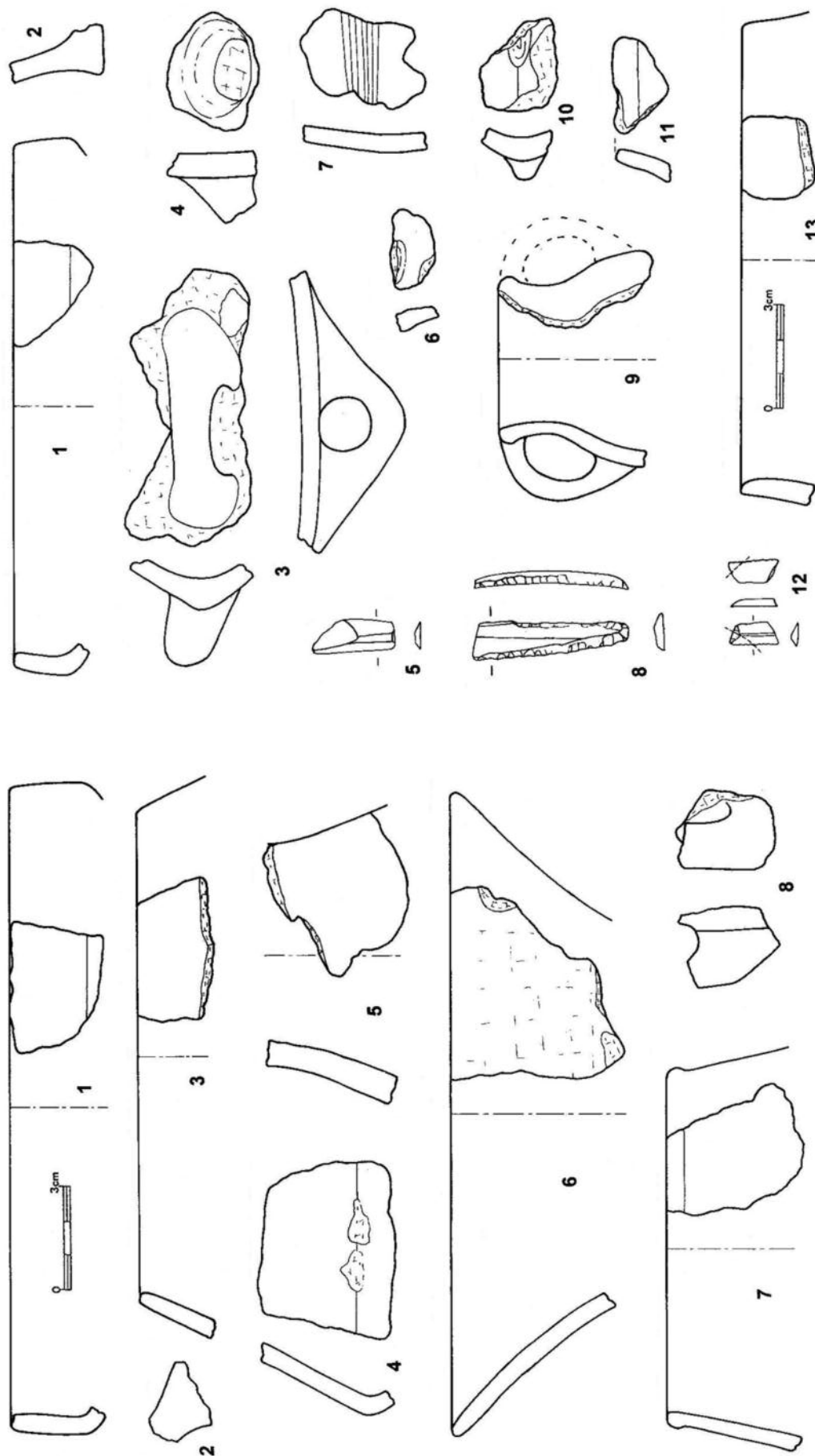
Obr. 5. Vysoké Mýto. Parc. č. 4128/195 (rodinný dům pana Duška). Dokumentace řezů A–B a C–D (popis vrstev v textu). Půdorysná situace rodinného domu, černě vyznačena plocha sondy

Z důvodu neúspěšné snahy o datování byla po domluvě s investorem ve dnech 26.–27. 7. vyhloubena podél zabetonovaného základového vkopu 60 cm široká sonda protínající celý objekt, po dokumentaci řezu (obr. 5, C–D) ve východní části s místem největšího výskytu nálezů dále rozšířená na ploše o dalších 140×120 cm. Kompletní výzkum objektu nepřipadal bohužel vzhledem k nutnosti rychlého postupu stavebních prací v úvahu.

Maximální rozměr objektu zjištěný v sondě (řez C–D) dosahoval 6,3 m, druhý, kolmý rozměr se zjistit nepodařilo, vzhledem ke způsobu položení základových výkopů nemohl přesahovat 9,3 m, spíše však byl výrazně menší. Svrchní partie objektu byly téměř bez artefaktů, nálezů začalo především v jihovýchodní části sondy přibývat po dosažení hloubky 50 cm, při dně se nálezy hojněji vyskytovaly v celé délce sondy. Movitý archeologický materiál se v průběhu výzkumu omezoval pouze na zlomky keramiky a kus drtidla, po dodatečném omoknutí výhozu se podařilo získat vedle ojedinělých keramických střepů a dalšího nevelkého zlomku drtidla také 4 ks štípané industrie. Vzhledem k velikosti a tvaru lze objekt interpretovat jako hliník. Popis vrstev: 1 – nedoskrytá ornice; 2 – hnědočerná hlinitá s hojnými pecičkami mazanice, keramikou a ojedinělými uhlíky; 3 – vrstva 2 promísená s okrovým podložím; 4 – hnědočerná hlinitá bez mazanice a keramiky.

Hlavní složku nálezů tvoří keramika. Z celkového počtu 149 ks keramických zlomků (po slepení) lze za typickou označit 17 ks, což činí 11,4 %, z nich ovšem pouze část má větší chronologický význam. Z typické keramiky nesl výzdobu v podobě svazku více méně paralelních tenkých rýžek pouze jediný zlomek (obr. 7:7). Uvedenou keramiku lze mimo jiné i díky zlomkům dutých nožek (obr. 6:2, pravděpodobně také obr. 6:5) celkem spolehlivě přisoudit starému eneolitu. Vedle chronologicky indiferentního nálevkovitého okraje (obr. 6:6) lze v souboru rozpoznat okraj patrně dvouuché nádoby (obr. 7:9), okraje ostře zalomených mís (obr. 6:1; 7:1) a pravděpodobně i horizontální ucho z lomu hřibovitého hrnce (obr. 7:3). Na základě těchto zlomků můžeme objekt konkrétněji datovat do jordanovské kultury.

Staroenelitickému datování neodporuje ani soubor štípané industrie. Vedle amorfního drobného úštěpu se jedná především o neretušovanou čepel (obr. 7:5), dále bilaterálně retušovanou čepel se škraba-

Obr. 7. Vysoké Mýto. Parc. č. 4128/195 (rodinný dům pana Duška).
Výběr nálezů ze sondy (5, 8, 12 štípaná industrie, ostatní keramika)

Obr. 6. Vysoké Mýto. Parc. č. 4128/195 (rodinný dům pana Duška).
Výběr nálezů ze sondy (keramika)

dlovitě upravenou terminální částí (*obr. 7:8*) a především trapez s pilkovitě upraveným ostřím a srpovým leskem (*obr. 7:12*).

I přes dlouhodobě nedostatečnou intenzitu archeologických výzkumů v regionu není nový objev staroneolitického osídlení v regionu izolovaný. Asi 1 km vzdušnou čarou v dobývacím prostoru cihelny „Na Krétě“ odhalilo náhodné pozorování jednoho z autorů r. 1994 rozsáhlý objekt původně datovaný do období jordanovské kultury (*Vích 2002a, 72*), následně archeologické výzkumy Muzea a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou (M. Beková) však spolehlivě prokázaly přítomnost kultury nálevkovitých pohárů a kultury zvoncovitých pohárů (aniž by bylo při dnešním stavu poznatků možné přítomnost jordanovské komponenty vyloučit, výzkum je nyní zpracováván a připravován do tisku). Starému eneolitu náleží dle určení V. Vokolka také nečetné keramické zlomky z k. ú. Horní Sloupnice (*Vích 2002a, 70*), do starého či středního eneolitu lze datovat i důležitý, byť ojedinělý nález měděné sekery učiněný na k. ú. Osík nedaleko Litomyšle (*Vích 2007 v tisku*). Nízký počet chronologicky určitelných zlomků a koncentrace artefaktů do spodních partií objektu pak vysvětluje obtížnou zachytitelnost uvedeného období při povrchové prospekci.

Lokalit jordanovské kultury známe z východních Čech poměrně málo (8 k roku 1990; *Vokolek – Zápotocký 1990, 28*), její přítomnost ale nelze v pojednávaném regionu pokládat za velké překvapení s ohledem na výskyt nálezů uvedené kultury na moravské straně českomoravského pomezí, v Boskovicích „Pod Lipníky“ (*Štrof 1979, 32, tab. 18:12*), z Chornic a Uhřic (*Vích 2004, 33, 43, položky 15, 71*).

Dozory, popř. výzkumy v letech 2005 a 2007 na stavbě kolonie rodinných domů v lokalitě Průhony na k. ú. Vysoké Mýto na dvou parcelách potvrdily přítomnost neporušených archeologických situací, tušených zde díky povrchové prospekci. Zatímco v jednom případě se situaci datovat nepodařilo, i když pravěké datování je velmi pravděpodobné, v případě druhém se podařilo zachytit a o vzorkovat hliník jordanovské kultury.

LITERATURA

- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1999:* Přírůstky sbírky AO MVČ v Hradci Králové za roky 1998 a 1999, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25, 3–31.
- Štrof, A. 1979:* Pravěké osídlení Lysické sníženiny a Malé Hané na základě nálezů hmotné kultury I–III. Nepublikovaný rukopis diplomové práce. FF MU Brno.
- Vích, D. 2002a:* Eneolitické nálezy na českomoravském pomezí, *Pravěk* NŘ 11/2001, 61–100.
- Vích, D. 2002b:* Neolitické osídlení Litomyšlska a Vysokomýtska, *Pomezí Čech a Moravy* 5, 7–78.
- Vích, D. 2004:* Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2003, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 30, 30–47.
- Vích, D. 2007 v tisku:* Nález měděné eneolitické sekery na Litomyšlsku, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 33.
- Vokolek, V. – Zápotocký, M. 1990:* Východní Čechy ve středním eneolitu (otázka zásahu bošácké skupiny), *Památky archeologické* 81, 28–58.

EVIDENCE OF AN EARLY ENEOLITHIC SETTLEMENT AT VYSOKÉ MÝTO

In the years 2005 and 2007, supervision and excavation at a construction site (a group of family houses in the locality of Průhony in the cadastral area of Vysoké Mýto) confirmed the presence of undisturbed archaeological situations in two plots. These were actually expected here, due to the field survey. While in the first case the dating of the situation was not possible, although its prehistoric origin is highly likely, in the second case, a clay pit of the Jordanów culture was recorded and sampled.

DAVID VÍCH

REGIONÁLNÍ MUZEUM VE VYSOKÉM MÝTĚ, ŠEMBEROVA 125, 566 01 VYSOKÉ MÝTO

MICHAL B. SOUKUP

REGIONÁLNÍ MUZEUM V TEPLICÍCH, ZÁMECKÉ NÁM. 14, 415 01 TEPLICE